

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора,
професора кафедри публічних фінансів Державного податкового університету
Мартиненко Валентини Віталіївни
на дисертаційну роботу Єрмак Галини Іванівни
«Державна політика формування системи забезпечення економічної безпеки
бізнесу в Україні» подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертаційної роботи. В умовах повномасштабної війни, структурних деформацій національної економіки, дестабілізації логістичних і виробничих процесів, скорочення трудового потенціалу, посилення фінансових ризиків та євроінтеграційних трансформацій підприємницький сектор набуває особливого значення як основа економічної стійкості держави, збереження виробничого потенціалу та повоєнного відновлення. Водночас наявні механізми державної підтримки бізнесу, дерегуляції, цифровізації адміністративних послуг і фінансово-економічного стимулювання залишаються недостатньо узгодженими та не повною мірою адаптованими до сучасних безпекових викликів. Це обумовлює потребу в науковому переосмисленні державної політики не лише як інструменту регулювання підприємницької діяльності, а як системного чинника формування стійкого безпекоорієнтованого бізнес-середовища.

Наявні наукові напрацювання у сфері економічної безпеки та державного регулювання підприємництва не повною мірою враховують специфіку воєнних загроз, повоєнного відновлення, євроінтеграційних вимог і необхідність поєднання державного, регіонального та корпоративного рівнів управління. За таких умов дисертаційне дослідження Єрмак Г. І. є своєчасним, науково обґрунтованим і має вагоме теоретико-методичне та прикладне значення для вдосконалення державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні.

Актуальність роботи підтверджується, у тому числі, її зв'язком з науковими дослідженнями Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». У межах науково-дослідної теми «Моделювання динаміки соціально-економічного розвитку регіонів України»

авторкою обґрунтовано теоретико-методичні положення щодо формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу, систематизовано інструменти державної політики формування безпекоорієнтованого бізнес-середовища та запропоновано механізм дерегуляції з урахуванням безпекових потреб бізнесу в умовах воєнних викликів і євроінтеграційних трансформацій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації. У дисертації Єрмак Г. І. розвинені теоретичні положення та обґрунтовані практичні рекомендації щодо удосконалення державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні в умовах воєнних загроз, глобальної нестабільності, цифрової трансформації, повоєнного відновлення та євроінтеграційних перетворень.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та публікаціями здобувачки дає підстави стверджувати, що сформульовані авторкою наукові положення, висновки і рекомендації є обґрунтованими, достовірними та логічно узгодженими. Теоретико-методичні засади дослідження ґрунтуються на опрацюванні широкого кола наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, що дозволило авторці належним чином розкрити зміст досліджуваної проблематики та обґрунтувати необхідність розроблення цілісної моделі державної політики у сфері економічної безпеки бізнесу.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Єрмак Г. І., підтверджується коректністю визначення мети, об'єкта, предмета та завдань дослідження, глибоким розумінням сутності проблеми економічної безпеки бізнесу як об'єкта державної політики, а також використанням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів економічних досліджень. Зокрема, у роботі застосовано системний та інституціональний підходи, положення економічної безпекології, методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, теоретичного узагальнення, класифікації і систематизації, компаративного аналізу, статистичного опрацювання даних, індикативного аналізу, нормування показників, інтегрального оцінювання, експертного зважування, PESTEL-аналізу, стратегічного аналізу, моделювання, матричного методу та логічного узагальнення. Використання такого методичного інструментарію дало змогу авторці послідовно розкрити сутність регуляторних процесів формування системи економічної безпеки бізнесу, провести діагностику безпекового

середовища функціонування підприємницького сектору, оцінити вплив державної політики на економічну безпеку бізнесу, систематизувати інструменти державного впливу та обґрунтувати стратегічні пріоритети її реалізації.

Інформаційна база дисертаційної роботи є достатньою та репрезентативною. Вона охоплює законодавчі й нормативно-правові акти України з питань економічної безпеки, державного регулювання підприємницької діяльності та дерегуляції, офіційні матеріали Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки та довкілля України, Міністерства цифрової трансформації України, Національного банку України, Державної регуляторної служби України, Державної служби статистики України, а також аналітичні матеріали Світового банку, Європейської Комісії, Організації економічного співробітництва та розвитку, міжнародних рейтингових систем, бізнес-асоціацій і експертних центрів. Використання такої різноманітності інформаційних джерел забезпечило комплексність аналізу та підвищило доказовість отриманих результатів.

Структура та зміст дисертаційної роботи визначаються її метою і спрямовані на послідовне вирішення поставлених завдань відповідно до логіки наукового дослідження. Кількість і зміст завдань є достатніми для досягнення поставленої мети, а одержані результати узгоджуються з теоретичними положеннями, аналітичними висновками та практичними рекомендаціями роботи.

Таким чином, комплексне вирішення поставлених завдань, виважений вибір методів дослідження, опрацювання належної теоретичної та інформаційної бази, а також апробація результатів у наукових публікаціях дозволили Єрмак Г. І. забезпечити належний рівень наукової обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, що виносяться на захист.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна результатів, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі Єрмак Г. І., визначається авторським підходом до вирішення важливого науково-прикладного завдання, що полягає у розвитку теоретико-методичних засад та обґрунтуванні науково-прикладних рекомендацій щодо державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні.

Заслуговує на схвальну оцінку удосконалення авторкою теоретичних засад регуляторних процесів формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу. У роботі уточнено їх сутнісну характеристику (с. 26-29) та обґрунтовано трирівневу структуру, що інтегрує нормативно-правову, інституційно-організаційну та економіко-управлінську підсистеми (с. 30, рис. 1.1) та дозволяє інтерпретувати регуляторні процеси як багаторівневу систему узгодження державних, корпоративних і ринкових механізмів, орієнтовану на своєчасне виявлення, нейтралізацію та мінімізацію загроз економічній безпеці бізнесу, а також на створення стійкого безпекоорієнтованого середовища функціонування підприємницького сектору.

Вагомим науковим результатом є удосконалений науково-методичний підхід до інтегрального оцінювання впливу державної політики на систему забезпечення економічної безпеки бізнесу (с. 111-125, рис. 2.14). Його наукова цінність полягає у поєднанні індикаторів інституційно-економічного середовища з показниками бізнес-активності та ділових очікувань, що дає змогу оцінювати не лише загальні параметри бізнес-середовища, а й реакцію підприємницького сектору на зміну економічних, регуляторних і безпекових умов.

Науковий інтерес становить подальший розвиток концептуальних засад архітектоніки державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні. Запропонована авторкою архітектоніка (с. 61-79) синтезує системний, інституціональний та безпекоорієнтований підходи і відображає взаємозв'язок цілей, принципів, суб'єктів, об'єктів, рівнів, інструментів та інституційного забезпечення державного впливу. Така побудова дозволяє представити державну політику у зазначеній сфері як цілісну багаторівневу модель, орієнтовану на підвищення резильєнтності підприємницького сектору та узгодження національного, регіонального й галузевого рівнів управління.

Важливим науково-прикладним здобутком є обґрунтування стратегічних пріоритетів державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу. Запропонована трирівнева система пріоритетів (с. 169-176, рис. 3.3) охоплює макро-, мезо- та мікрорівні, що дозволяє враховувати загальнодержавні безпекові виклики, регіональні диспропорції, галузеву специфіку та внутрішню управлінську спроможність суб'єктів господарювання.

Безперечну наукову та практичну цінність має удосконалений механізм дерегуляції та формування безпекоорієнтованого бізнес-середовища в Україні (с. 183-190, рис. 3.4). Його відмінність полягає у впровадженні диференційованої моделі дерегуляції, що ґрунтується на використанні індексу економічної доцільності дерегуляції бізнесу та матриці диференціації управлінських рішень за чотирма траєкторіями державного впливу (стабілізаційною підтримкою, пріоритетною дерегуляцією, сервісною цифровою лібералізацією та регуляторною санацією).

Таким чином, основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації Єрмак Г. І., характеризуються належним рівнем наукової новизни, мають теоретичну та практичну цінність для вдосконалення державної політики, спрямованої на формування стійкого безпекоорієнтованого бізнес-середовища в Україні.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. Наукове значення результатів дисертаційної роботи Єрмак Г. І. полягає у розвитку теоретичних положень, обґрунтуванні науково-методичних підходів і розробленні практичних рекомендацій, які поглиблюють зміст державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні та збагачують економічну науку в частині дослідження безпекоорієнтованого бізнес-середовища в умовах воєнних загроз, повоєнного відновлення та євроінтеграційних трансформацій.

Теоретична цінність отриманих результатів полягає в уточненні сутнісної характеристики регуляторних процесів формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу; обґрунтуванні їх трирівневої структури, що охоплює нормативно-правову, інституційно-організаційну та економіко-управлінську підсистеми; розвитку концептуальних засад архітекτονіки державної політики у сфері економічної безпеки бізнесу; удосконаленні науково-методичного підходу до інтегрального оцінювання впливу державної політики на безпекове середовище функціонування підприємницького сектору; систематизації інструментів державного впливу та визначенні стратегічних пріоритетів формування стійкого, адаптивного й конкурентоспроможного бізнес-середовища.

Практична значущість результатів дисертації полягає у трансформації теоретичних положень і висновків дослідження у систему прикладних

рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державної політики забезпечення економічної безпеки бізнесу, підвищення результативності дерегуляційних процесів, посилення інституційної узгодженості державного регулювання та формування умов для стійкого розвитку бізнесу в Україні.

Вагомість отриманих результатів підтверджується їх практичним використанням у діяльності органів державної влади, регіонального управління, суб'єктів господарювання та в освітньому процесі. Зокрема, обґрунтовані авторкою стратегічні напрями формування безпекоорієнтованого бізнес-середовища з урахуванням євроінтеграційних процесів використано підкомітетом з питань адаптації законодавства України до положень права Європейського Союзу та виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції Комітету Верховної Ради України з питань правової політики при розробленні пропозицій щодо удосконалення правового регулювання дозвільної системи у сфері господарської діяльності.

Запропонований у дисертації механізм дерегуляції та формування безпекоорієнтованого бізнес-середовища, що передбачає спрощення дозвільних процедур, зменшення адміністративного навантаження на бізнес і впровадження прозорих інструментів взаємодії між державою та суб'єктами господарювання, використано у практичній діяльності Полтавської обласної військової адміністрації під час реалізації регіональних ініціатив, спрямованих на стимулювання розвитку підприємництва, оптимізацію регуляторної політики, підвищення інвестиційної привабливості регіону та формування сприятливого бізнес-клімату.

Окремі наукові положення дисертаційної роботи впроваджено у діяльність суб'єктів бізнесу. Зокрема, у ПрАТ «ПОЕЗ-КЕРНЕЛ ГРУП» використано авторський підхід до систематизації загроз економічній безпеці бізнесу, що сприяло підвищенню своєчасності ідентифікації ризиків зовнішнього середовища та обґрунтованості управлінських рішень у сфері економічної безпеки. Рекомендації щодо реагування на зовнішні та внутрішні дестабілізаційні чинники також апробовано у практичній діяльності ТОВ «Фірма «Сервістрозит»» під час підготовки управлінських рішень стратегічного і тактичного характеру, спрямованих на зниження вразливості підприємства до зовнішніх шоків, оптимізацію ресурсного забезпечення та збереження операційної ефективності.

Окремі результати дослідження інтегровані в освітній процес Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» та використовуються під час викладання навчальних дисциплін «Економіка бізнесу», «Управління економічними ризиками», «Економічна безпекологія», «Теорія безпеки соціально-економічних систем», «Державне регулювання економіки в умовах євроінтеграції».

Отже, результати дисертаційної роботи Єрмак Г. І. мають вагоме наукове, методичне та прикладне значення, оскільки спрямовані на удосконалення державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу, розвиток безпекоорієнтованого бізнес-середовища та підвищення стійкості підприємницького сектору України в умовах сучасних викликів.

Повнота відображення результатів дослідження в опублікованих наукових працях. Основні результати дисертаційної роботи Єрмак Г. І. достатньою мірою висвітлено у 17 наукових працях, з яких 1 стаття опублікована у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі даних Scopus, 4 статті – у наукових фахових виданнях України, 12 публікацій – у матеріалах міжнародних наукових і науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 6,34 друк. арк., з яких особисто авторці належить 4,99 друк. арк., що підтверджує належний рівень оприлюднення та апробації основних положень дисертації.

Апробація результатів дослідження на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях є достатньою та засвідчує обговорення ключових положень роботи у фаховому науковому середовищі. У публікаціях, підготовлених у співавторстві, особистий внесок здобувачки відображено належним чином, а використані у дисертації результати становлять її особистий науковий доробок.

Кількість, обсяг і характер опублікованих праць відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року зі змінами.

Дотримання принципів академічної доброчесності. За результатами ознайомлення з дисертаційною роботою Єрмак Г. І. встановлено дотримання вимог академічної доброчесності. Використані у роботі наукові положення, статистичні дані, нормативно-правові акти, аналітичні матеріали, графічні та табличні елементи супроводжуються належними посиланнями на відповідні джерела, що забезпечує коректність наукових запозичень і прозорість авторської аргументації.

Ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації чи навмисного спотворення результатів дослідження не виявлено. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, а сформульовані в ній теоретичні положення, методичні підходи, висновки та науково-прикладні рекомендації відображають особистий науковий доробок здобувачки.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. Позитивно оцінюючи актуальність проведеного дослідження, положення наукової новизни й обґрунтованість отриманих результатів, їх теоретичну і практичну значущість, доцільно зазначити деякі зауваження та відмітити дискусійні положення дисертаційної роботи.

1. У підпункті 1.1 дисертаційної роботи авторкою уточнено сутнісну характеристику регуляторних процесів формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу (с. 26-30) та запропоновано розглядати їх як «системно організовану сукупність механізмів, інструментів і процедур, спрямованих на упорядкування економічної діяльності суб'єктів господарювання, запобігання деструктивним впливам та створення сприятливих умов для сталого розвитку». Позитивно оцінюючи такий підхід, варто зазначити, що в роботі доцільно було б більш чітко розмежувати зміст понять «регуляторні процеси», «державна регуляторна політика», «державне регулювання», «державна політика». Концептуальна близькість цих дефініцій ускладнює виокремлення специфічних ознак кожної категорії, тому додаткова термінологічна конкретизація сприяла б посиленню теоретичної чіткості дослідження.

2. Представлена у підпункті 1.2 динаміка кількості релокацій бізнесу у 2021–2025 рр. (с. 58, рис. 1.6) є важливою для характеристики просторової адаптації підприємницького сектору в умовах нестабільності, однак потребує додаткового методичного та змістового роз'яснення. Насамперед, з огляду на те, що найвище значення показника зафіксовано у 2021 році, тобто до початку повномасштабного

воєнного вторгнення, доцільно було б конкретизувати зміст категорії «релокація бізнесу» в межах наведеного аналізу: чи йдеться про вимушене переміщення підприємств, зумовлене безпековими ризиками, чи про ширше явище зміни місцезнаходження суб'єктів господарювання незалежно від причин такого переміщення. Більш чітке розкриття джерела даних, методики формування показника, критеріїв обліку релокацій та причин такої динаміки дозволило б посилити доказовість аналітичних висновків, пов'язаних із впливом воєнних чинників на економічну безпеку бізнесу.

3. Попри ґрунтовність проведеної комплексної діагностики безпекового середовища функціонування бізнесу в Україні (п.п. 2.1, с. 82-105) з урахуванням воєнних, інституційних, фінансово-економічних, логістичних, цифрових і глобалізаційних чинників, варто зауважити, що окремі з них мають різну природу, масштаб впливу та часовий горизонт прояву. У зв'язку з цим доцільним було б більш чітко розмежувати короткострокові шоківі загрози, пов'язані безпосередньо з воєнними діями, та довгострокові структурні ризики, зумовлені інституційною вразливістю, ресурсними обмеженнями й трансформацією міжнародного економічного середовища.

4. Позитивної оцінки заслуговує висновок авторки про необхідність інституційної модернізації, посилення координаційної ролі держави та розвитку партнерської взаємодії між владою, бізнесом і громадянським суспільством (с. 143). Водночас у роботі варто було б більш чітко конкретизувати інституційні механізми такої координації, зокрема розподіл функцій між центральними органами виконавчої влади, регіональними інституціями, бізнес-об'єднаннями та суб'єктами підприємництва.

5. У підпункті 3.1 дисертаційної роботи (с. 149-159) авторкою здійснено змістовне узагальнення зарубіжних підходів до забезпечення економічної безпеки бізнесу та визначено інструменти, потенційно придатні для адаптації в Україні. Разом із тим, визнаючи наукову й прикладну цінність проведеного порівняльного аналізу, слід зазначити, що методичні засади відбору країн, досвід яких покладено в основу дослідження, потребують додаткового обґрунтування.

Утім, перераховані зауваження й дискусійні положення не мають суттєвого впливу на загальну позитивну оцінку виконаного дослідження та не ставлять під сумнів значний внесок авторки у вирішення визначеної науково-прикладної задачі.

Загальний висновок та відповідність дисертаційної роботи установленим вимогам. Дисертаційна робота Єрмак Г. І. на тему «Державна політика формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, у якій отримано результати, що характеризуються науковою новизною, мають теоретичне та практичне значення. На підставі проведеного дослідження авторкою розвинуто теоретичні положення, удосконалено методичні підходи та обґрунтовано практичні рекомендації щодо удосконалення державної політики формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні в умовах воєнних загроз, глобальної нестабільності, цифрової трансформації, повоєнного відновлення та євроінтеграційних перетворень.

Робота є завершеним кваліфікаційним науковим дослідженням, у якому комплексно розкрито зміст державної політики у сфері економічної безпеки бізнесу, обґрунтовано її архітектуру, запропоновано науково-методичний підхід до інтегрального оцінювання її впливу на систему забезпечення економічної безпеки бізнесу, визначено стратегічні пріоритети державного впливу та розроблено механізм дерегуляції й формування безпекоорієнтованого бізнес-середовища.

За змістом дисертація узгоджується з предметним полем спеціальності 051 «Економіка», а за рівнем теоретичних узагальнень, методичних розробок, наукової новизни та практичної спрямованості відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Тема дисертаційної роботи є актуальною, поставлена мета досягнута, а сформульовані завдання вирішені належним чином.

Дисертаційна робота Єрмак Г.І. «Державна політика формування системи забезпечення економічної безпеки бізнесу в Україні» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка – Єрмак Галина Іванівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри публічних фінансів
Державного податкового університету

